

Spørsmål og svar om fiskefôr til norsk lakseoppdrett

1. Hvor kommer oppdrettslaksen i butikkene fra?

SVAR: Det aller meste av oppdrettslaks som selges i handelen er norsk, men det selges også laks som er produsert i Skottland og Chile.

2. Er norsk laksenæring bærekraftig?

SVAR: Miljømessig bærekraftig utvikling defineres slik av FN's kommisjon for miljø og utvikling: *"En utvikling som tilfredsstillter dagens generasjoners behov uten at det går på bekostnings av framtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstillte sine behov"*.

Norsk oppdrettsnæring er bærekraftig matproduksjon. Det er helt avgjørende for å kunne drive denne type næringsvirksomhet. Det finnes likevel områder som kan forbedres. Dette er noe hele næringen arbeider kontinuerlig med.

3. Er lakseoppdrett årsaken til at villfisk blir overbeskattet?

SVAR: Nei. Overbeskatning skyldes svak forvaltning av fiskeriene, ikke oppdrett. Fiske på villfiskarter som går til produksjon av fiskemel og fiskeolje foregår over hele verden. Det produseres fem millioner tonn fiskemel årlig, og norsk oppdrett bruker mindre en 10% av dette (6,8 % i 2007). Resten går til annen husdyrproduksjon i landbruket og fôr til andre fiskearter.

4. Hvor kommer villfisken som brukes i fiskefôret fra?

SVAR: Det meste av av råvarene fiskes i Nord-Atlanteren, og i tillegg kommer noe råstoff fra det sørøstlige Stillehavet. Så lenge bestandene beskattes forsvarlig og det ikke finnes et konsummarked for denne fisken, kan det med fordel brukes som råvarer til fiske- eller dyrefôr.

5. Flytter man problemet til andre verdenshav ved å kjøpe mer fiskemel og -olje fra Sør-Amerika?

SVAR: Nei, fiskeslagene som brukes i fiskemel og -olje i Sør Amerika er regulert. Fôrselskapene handler med leverandører som forholder seg til kvoteregulerte fiskerier og forskernes anbefalinger og de retningslinjer og regler myndigheter setter.

6. Er det miljømessig bærekraftig å produsere oppdrettslaks når man må bruke villfisk i fôret?

SVAR: Miljømessig bærekraft står og faller med at det høstes bærekraftig av villfiskbestandene som brukes til fôrproduksjon. Derfor krever fôrprodusentene at råstoff de kjøper skal stamme fra kvoteregulerte fiskerier som er fastsatt etter vitenskapelige råd. Det er den enkelte fiskerinasjon som fastsetter kvotene.

7. Spiser oppdrettslaksen bare fisk?

SVAR: Nei, marine råvarer utgjør omlag 50% av fôret. En økende andel av protein- og fettbehovet dekkes av vegetabiliske råvarer, noe som innebærer tilsvarende reduksjon i behovet for villfisk som råstoff.

8. Hvorfor må man bruke villfisk i fôret til oppdrettslaksen?

SVAR: I naturlig tilstand spiser laksen annen fisk og andre marine organismer. I oppdrett får laksen tørrfôr for at laksen skal få det riktige proteinet og fettene den trenger for å vokse. Dette kommer dels fra villfisk, blant annet avskjær fra fiskeindustrien. Men en økende andel av protein- og fettbehovet dekkes av vegetabiliske råvarer som raps og mais, noe som har gjort det mulig å produsere langt mer oppdrettslaks uten å øke forbruket av villfisk i fôret.

9. Ville ikke det beste for villfiskbestandene ha vært at man sluttet med fiskeoppdrett?

SVAR: Det finnes eksempler på overfiske av fiskebestander, men årsaken til dette er ikke å finne i utviklingen av fiskeoppdrett. Veksten i norsk laksenæring har ikke ført til noen økning i fôr-fisket regionalt eller globalt. Tvert i mot har oppdrettsnæringen medført at viktige råvarer som fiskemel og fiskeolje nå blir langt bedre utnyttet til produksjon av menneskemat en tilfellet har vært tidligere. Feil beskatning skyldes svak forvaltning og regulering av fiskeriene i den enkelte fiskerinasjon.

10. Hvor mye villfisk brukes for å lage en kilo oppdrettslaks?

SVAR: Det varierer etter hvilken råstoff-sammensetning som inngår i fôret, og andelen villfisk har i tillegg gått betydelig ned de siste årene. I dag går det med ca 2 kilo villfisk for å produsere 1 kg laks. Det betyr ikke at man *braker* 2 kg villfisk, fordi det blir fiskemel til overs som anvendes på andre områder, eksempelvis til fôr i landbruket.

11. Noen har påstått at det kun går med 1 kg villfisk til å produsere 1 kg laks?

SVAR: Det er riktig at man i forsøkssammenheng (ref. Nifes) har klart å produsere 1 kg laks med 0,9 kg villfisk. Men dette har man kun oppnådd i forsøk. Det er derfor ikke riktig å framstille dette som representativt for dagens produksjon, men den viser noe av mulighetene for den videre utvikling.

12. Er det ikke sløsing med naturressursene å fôre laks med villfisk?

SVAR: Nei, oppdrett av laks er den mest ressurseffektive måten å drive animalsk matproduksjon på. I dag brukes det 1,15 kg fôr for å produsere 1 kg laks. Dette fôret kommer fra ca 2 kg villfisk. Til sammenligning må laks i naturen spise 10 kg villfisk for å vokse 1 kg.

13. Brukes islandsk makrell i fôret til oppdrettslaks?

SVAR: Nei, vanligvis ikke. Island har ikke kvote på makrell (Norge, Færøyene og EU har). Makrell er et fiskeslag som vanligvis går direkte til menneskemat og derfor er for høyt priset til at det kan inngå i fôrproduksjon. Næringen er imidlertid kjent med at Island i fjor fisket makrell og at dette ble oppgitt som bifangst, malt opp og solgt til fôrindustrien. Fisk som av kvalitetsmessige årsaker ikke egner seg som mat, går til

fôrproduksjon. I 2009 har islandske fiskerimyndigheter satt en fangstkvote på 112.000 tonn med makrell. Det forventes at det meste vil gå til konsum, i og med at dette normalt gir en betaling som er opp mot ti ganger bedre enn om makrellen går til fiskemel og fiskeolje.

14. Brukes kolmule i fôret til oppdrettslaks?

SVAR: Ja, kolmule er ett av råstoffene som inngår i fiskemel og -olje produksjonen i Skandinavia. Selv om kolmulefisket nå er regulert (siden 2005) er det diskusjoner blant fagekspertisen om kolmulefisket er innenfor bærekraftige rammer. Dette fordi kvotene er satt høyere enn det forskerne har anbefalt, fordi myndighetene vil bruke lengre tid på å finne likevekten mellom kolmuleproduksjonen i havet og fangstvolumene. Fôrselskapene forutsetter at myndighetene gjennomfører en miljømessig bærekraftig fangstpolitikk, og har ingen innflytelse på fastsettelse av kvoter.

15. Brukes tobis i fôret til oppdrettslaks?

SVAR: Tobis blir også brukt i fiskemel og -olje produksjonen, men i liten grad. Også dette fisket er kvoteregulert. Det er myndighetenes ansvar å sikre en bærekraftig forvaltning av fiskebestandene, og fôrselskapene har ingen innflytelse på fastsettelse av kvoter.

16. Er det ikke dumt å bruke mat til å produsere annen type mat, som laks?

SVAR: Nei, det meste av animalsk matproduksjon som kjøtt, melk og egg, baserer seg på fôr med råvarer som kunne vært spist av mennesker (kraftfôr). De fleste mennesker spiser både kjøtt og fisk, noe som også er i tråd med helsemyndighetenes anbefalinger om et variert og balansert kosthold. WHO mener at sjømatinntaket må økes for å bedre folkehelsen. For at sjømatbehovet for verdens befolkning skal dekkes, mener FNs matvareorganisasjon FAO at dette utelukkende kan skje gjennom økt sjømatproduksjon fra oppdrett. Også norsk oppdrett må ses i lys av dette. Når det gjelder villfisk som inngår i fiskefôr, er dette i hovedsak arter som ikke er etterspurt eller egnet på konsummarkedet. Hadde det vært et marked for disse artene til menneskemat, ville råstoffet vært priset høyere og ikke gått inn i fôrproduksjon.

17. Hvorfor kan ikke villfisken som brukes i laksefôr heller gått til menneskemat?

SVAR: Ikke alle fiskearter er egnet eller etterspurt for å bli brukt direkte som menneskemat. Når det likevel drives fiske på noen av disse artene, er det fordi de kan inngå som råstoff til produksjon av menneskemat fra landbruket og i fiskeoppdrett. Arter som kan gå til konsum blir omsatt på et annet marked. Se også svar over.

18. Hvorfor må det drives oppdrett av laks? Er det ikke tilstrekkelig å produsere kjøtt fra gris, okse og kylling?

SVAR: Nei, WHO mener at sjømatinntaket må økes for å bedre folkehelsen. For at sjømatbehovet for verdens befolkning skal dekkes, mener FNs matvareorganisasjon FAO at dette må skje gjennom økt matproduksjon fra oppdrett. Helsemyndighetene anbefaler at en del av sjømatinntaket består av fet fisk, som for eksempel laks. Fôrutnyttelsen i lakseoppdrett er dessuten langt bedre enn i produksjon av animalske produkter fra varmblodige dyr som storfe, svin og kylling.

19. Kunne vi ikke kuttet ut laksenæringen og satset på tradisjonelle fiskerier og landbruk i stedet?

SVAR: Nei. Fiskeriene er regulert og uttaket av villfanget fisk forventes ikke å øke. Laksenæringen er vår største matproduserende sektor og en subsidiefri næring som gir viktige bidrag til nasjonaløkonomien. I 2008 ble det produsert over 800.000 tonn laks og ørret i oppdrett i Norge. Det er tre ganger mer enn samlet kjøttproduksjon i landbruket.

20. Har veksten i norsk oppdrettsnæring ført til at det fiskes mer villfisk i havene?

SVAR: Nei, globalt produseres det fem millioner tonn fiskemel årlig, og norsk oppdrett bruker mindre en 10% av dette (6,8 % i 2007). Før oppdrettsnæringen kunne utnytte fiskeoljen, var dette et biprodukt av melproduksjonen som blant annet ble brukt til brensel. Veksten i næringen har ikke ført til noen økning i fôr-fisket globalt.

21. Vi hører at laksenæringen vokser, vil ikke det føre til at vi må stadig fiske mer villfisk for å mette oppdrettslaksen?

SVAR: Nei, økt produksjon må baseres på økt bruk av alternative råvarer. Eventuelt må dette skje gjennom at fiskeoppdrett forbruker en større andel av fiskemelet som i dag går til landbruket. Selv om det har vært kraftig vekst i norsk lakseoppdrett, har ikke dette ført til parallell økning i fôr-fisket globalt. Andelen av villfisk som inngår i laksefôret har gått ned og blitt erstattet av vegetabiliske råvarer.

22. Hva ble fiskeolje og fiskemel brukt til før?

SVAR: Fiskemel har i mange år vært brukt i fôr for landbruksdyr. Fiskeoljen ble blant annet brukt som brensel, og fram til 1990-tallet hovedsakelig som ingrediens i norsk margarinproduksjon. Denne anvendelsen førte til at verdifulle egenskaper fra de marine råvarene, som omega 3-fettsyrer, gikk tapt gjennom herdingsprosessen. Nå går mer til oppdrettsnæringen. Norsk laksenæring har sørget for at det i dag produseres mer mat, og sunnere mat, av disse ressursene enn noen gang tidligere.

23. Hvem har ansvaret og bestemmer hvor mye fisk som kan tas opp av havet?

SVAR: Den enkelte fiskerinasjon fastsetter kvoter, vanligvis etter vitenskapelige råd fra egne havforskere og det internasjonale havforskningsbyrået ICES. Når det gjelder de norske bestandene, bestemmer heller ikke Norge alene over disse. Mer enn 90 prosent av denne fisken forvaltes i samarbeid med andre nasjoner. Norske fôr- og lakseprodusenter har ingen innflytelse på kvotefastsetting.

24. Hvorfor blir noen fiskebestander beskattet mer enn forskerne anbefaler?

SVAR: Den enkelte fiskerinasjon fastsetter kvoter. I henhold til internasjonale retningslinjer og nasjonenes lovgivning vil bærekraft være en avveining mellom økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft. I praksis betyr dette for eksempel at en fiskerinasjon ikke nødvendigvis stanser et fiske som har vært drevet for hardt. I stedet kan man velge å bruke litt lengre tid på å bygge opp bestanden igjen for å ivareta nødvendige sosiale og økonomiske hensyn i samfunnet.

25. Hvordan kan norsk oppdrettsnæring bidra til å få slutt på overfiske av arter?

SVAR: Fôr- og oppdrettsselskaper har ingen innflytelse på fiskerinasjonenes kvotefastsetting, men som en av mange kjøpere av fiskemel og fiskeolje kan norske aktører sørge for at råvarene de kjøper er dokumentert forvaltet i henhold til myndighetenes reguleringer. Se også nedenfor.

26. Hvilke krav stiller fôrproduzentene til sine leverandører?

SVAR: Fôrselskapene stiller strenge krav til de råvarene som benyttes i produksjonen av fiskemel og fiskeolje. Blant annet kreves det at disse råvarene kommer fra regulerte fiskerier som er bærekraftig forvaltet og godkjent i henhold til offentlige fiskerimyndigheter. Råvarene skal ikke komme fra truede fiskearter. Videre kreves det at leverandørene kan tilby tilfredsstillende og systematisk sporingsdokumentasjon på fisken som inngår i mel- og oljeproduksjonen. Fôrselskapene er også jevnlig på revisjonsbesøk hos sine leverandører for å sikre og overvåke at spørsmål rundt bærekraft er ivaretatt.

27. Hvordan kan fôrselskapene være sikre på at leverandørene holder det de lover?

SVAR: Fôrselskapene er jevnlig på revisjonsbesøk hos sine leverandører for å sikre og overvåke at spørsmål rundt bærekraft er ivaretatt. Sporbarhetssystem og revisjoner er de viktigste virkemidlene som fôrselskapene anvender for å sikre at kravene blir oppfylt, men er også avhengig av god offentlig kontroll av fiskeriene og registrering av landet fangst. Fôrselskapene velger leverandører som opererer i nasjoner med god kontroll på fiskeriene. På samme måte som resten av verdikjeden, vil fôrselskapene likevel fortsette sitt arbeid på dette området slik at dagens kontroll- og sporingssystem kan videreutvikles og effektiviseres ytterligere.

28. Får det noen som helst konsekvens hvis noen har en dårlig fiskeriforvaltning?

SVAR: Ja. Norske fôrselskaper har i sin innkjøpspolitikk ekskludert nasjoner som ikke har dokumentert at fiskeriene er kvoteregulert og basert på vitenskapelige råd.

29. Er ikke oppdrettsnæringen bare ute etter profitt og vekst på bekostning av havmiljøet og fiskebestandene?

SVAR: Nei. All matproduksjon må være økonomisk bærekraftig, også for den enkelte bedrift i næringen. Lakseoppdrett er en viktig distriktsnæring som har stor betydning for norsk nasjonaløkonomi. Fiskeoppdrett i Norge er en suksesshistorie når det gjelder matproduksjon, også i forhold til økonomisk bærekraft, men å hevde at dette gir varige skader på miljøet er feil. I løpet av den korte tiden laksen har vært avlet som husdyr, har den rukket å bli vår mest effektive kjøttproducent. Dobbelt så effektiv som gris til å omdanne fôr til kjøtt, den setter mindre CO₂-spor enn all annen kjøttproduksjon, og er heller ikke årsak til overbeskatning av villfiskbestander. Samtidig er det viktig for oppdrettsnæringen å ta hensyn til ivaretagelse av villaksens levevilkår. Norsk laks er et høykvalitetsprodukt som takket være oppdrettsnæringen er blitt tilgjengelig for flere enn bare de rikeste.